

Nieuwe beweging rond Kaspar Hauser

Het tragische leven van Kaspar Hauser lijkt niet meer dan een onvolledig gebleven misdaadroman met politieke vertakkingen tot in de toenmalige vorstenhuizen toe. Een juiste kennis over dit leven is volgens Hans Peter van Manen echter van groot belang. Het lot is immers geesteswetenschappelijk gezien het allerconcreetste in een menselijke levensloop. Dus ook de genetische identiteit van Kaspar Hauser, die al honderdvijftig jaar studie en strijd kent. Onlangs kwamen feiten aan het licht die het onderzoek weer opnieuw openen.

Hans Peter van Manen

historicus

Honderdnegentig jaar geleden, 29 september 1812, werd in Karlsruhe, toen de hoofdstad van het Zuid-Duitse groothertogdom Baden, een gezond kroonprinsje geboren. Het was het eerste kind van de nog jonge groothertog Karl en zijn gemalin Stephanie. (Zij was een aangetrouwd nichtje en adoptief dochter van Napoleon.) Het kind bleef naamloos, want het was nog niet gedoopt toen het nog geen drie weken later onverwachts hoge koorts kreeg en binnen enkele uren overleed. Het volk was geschokt. Velen konden het niet geloven. In de volgende maanden en jaren ontstonden hardnekkige geruchten. Het kind zou geen gewone dood zijn gestorven. Of het zou helemaal niet gestorven zijn maar in het geheim met een stervend kind verwisseld zijn en op een afgelegen plek in leven worden gehouden. Deze duistere praktijken zouden ten doel gehad hebben het oude vorstenhuis te doen uitsterven en een lagere zijtak op de troon te brengen. Deze geruchten werden van hogerhand genegeerd, maar ze werden nooit helemaal vergeten.

Toen zestien jaar later in 1828 in Neurenberg in het naburige koninkrijk Beieren een jongen opdook die niet normaal kon lopen, spreken of denken, wel de naam Kaspar Hauser kon uitspreken en opschrijven maar niet in staat was te vertellen waar hij vandaan kwam, kwam ook het gerucht van het verdwenen Badense groothertogskind weer in omloop. De boeiende onvolledige geschiedenis van dit kind zonder verleden en zonder familie is vaak verteld. (1) Wij zullen er alleen maar enkele wezenlijke motieven uitlichten.

Het eerste is de complete isolatie, waarin deze ongelukkige knaap in een zuiver vegetatief schemerbestaan zonder enig menselijk contact was gehouden, letterlijk op water en brood. Toen hij had leren spreken, kwamen deze gegevens uit zijn ontwakend geheugen te voorschijn. Het bleek dat de ongeveer zestienjarige jongen ten eerste de onschuld van een klein kind bezat en ten tweede, dat hij over bijzonder fijne zintuigen en een ongekend precies herinneringsvermogen beschikte. Het bericht van zijn verschijnen uit een schemerig niets en zijn onbedorven kwaliteiten riepen nieuwsgierigheid en sympathie op, niet alleen in Neurenberg en omstreken maar tot over de grenzen. Men sprak van 'het Kind van Europa'.

Mensen van invloed voelden zich verantwoordelijk voor de vondeling en trokken zich zijn lot aan. Er moest voor hem een weg naar een menswaardige plaats in de maatschappij gezocht worden. Hoewel dit voor een deel tactvolle en bekwame mensen waren, hadden zij niet altijd een gelukkige pedagogische hand. Pleegezinnen werden gevonden, hij was intens leergierig, maakte een uiterst snelle ontwikkeling door maar zijn bijzondere waarnemings- en herinneringsvermogens verbleekten na een half jaar. Wat overbleef was een op intellectueel gebied middelmatig begaafde, kinderlijk zachtmoedige jongeman. Een gymnasium- of andere middelbare schoolopleiding lag niet binnen zijn bereik. Boven de middelmaat

echter was zijn kunstzinnige handvaardigheid en het maken van half getekende aquarellen. Dat bracht één van zijn voogden op het idee hem boekhouder te laten worden maar uiteindelijk kreeg hij een baantje als klerk bij het gerechtshof in Ansbach bij Neurenberg, met als taak het kopiëren van documenten; hij had een mooi, sierlijk handschrift. – Dit is de ene grote tragiek in Kaspar Hausers leven: het pedagogische onvermogen van de toenmalige cultuur om een naar lot en begaafdheid zo uitzonderlijk mensenkind naar behoren op te vangen.

Er speelde van meet af aan door dit leven nog een andere tragiek – zijn incomplete herinnering aan zijn kerkerbestaan wijst al in die richting – dat is de gerichte vijandschap tegen hem. Veel mensen waren bij voorbaat sceptisch gestemd ten aanzien van het onvolledige verbazingwekkende verhaal van zijn herkomst. Een Berlijnse gepensioneerde politiecommissaris, die zelf nooit Kaspar Hauser heeft willen zien, trok in een reeks vinnige artikelen in zijn politie-vaktijdschrift van leer tegen de 'bedrieger'. Een veel ernstiger dimensie toonde deze vijandschap toen er moordaanslagen op hem gepleegd werden. De eerste aanslag in 1829 in Neurenberg mislukte en was zo onprofessioneel uitgevoerd dat de sceptici geloofden dat de zogenaamde aanslag gesimuleerd was. De tweede en laatste aanslag december 1833 in het slotpark in Ansbach was raak: een messteek in de lever aan de gevolgen waarvan hij drie dagen later overleed.

Deze voor niets terugdeinzende wreedheid wees op een zeer duistere politieke achtergrond. Het is opmerkelijk dat de strijd om Kaspar Hauser niet luwt na zijn dood maar in alle hevigheid wordt voortgezet. Het offensief werd ingeluid door Lord Stanhope, een in Zuid-Duitsland rondreizende Engelsman, die oorspronkelijk in een heldentenorsrol optrad als redder en beschermer van de jongeling maar hem al vrij gauw liet vallen en hem na zijn gewelddadige dood vertrouwelijk en in het openbaar verguisde. Deze tweede fase van de strijd duurde de hele verdere negentiende eeuw voort. Je kunt van twee partijen spreken: de 'hauserianen', die voor de integriteit van Kaspar opkwamen en de 'anti-hauserianen', die er alles aan gelegen was de sinds 1830 regerende zijtak van het Badense vorstenhuis van alle verdenking van de tegen Kaspar Hauser begane misdaden te vrijwaren en om die reden hem in een negatief daglicht wilden stellen als bedrieger of als fantasierijke lulak dan wel als hystericus met zelfmoordneigingen. Zwart maken alleen werkte niet voldoende, belachelijk maken van de ongelukkige en van degenen die in hem geloofden had veel effect en tenslotte kwam de serieuze waarschuwing dat wie openlijk de mening huldigde dat Kaspar de rechtmatige erfgenaam van de Badense groothertogstroom was geweest, op een gerechtelijke vervolging wegens majesteitschennis kon rekenen omdat zo iemand impliciet de in Baden regerende familie van een ernstig misdrijf beschuldigde.

Deze nooit helemaal opgehelderde duistere invloeden, die het leven van het kind van Europa verwoest hebben, gingen duidelijk veel verder dan de Badense troonkwestie. Toch is het in de eerste plaats die troonkwestie en het daaromheen gegroeide politieke mysterie en pas in de tweede plaats het raadsel van zijn lichamelijk en geestelijk fijnbesnaarde constitutie, die het meeste belangstelling heeft gewekt.

Om de genoemde redenen leek aan het eind van de negentiende eeuw de discussie in het nadeel van Kaspar danwel de hauserianen te zijn beslecht. Dit begon te veranderen vanaf 1908 met het verschijnen van Jakob Wassermanns roman Caspar Hauser oder die Trägheit des Herzens. Dit verhaal was niet strikt historisch maar het gaf een levendig en overtuigend beeld van de hoofdpersoon. De tegenstanders probeerden die indruk weer met minachting en spot te ontkrachten, maar in de twintigste eeuw lukte dat niet meer. De reeks publicaties van Herman Pies bracht eerherstel voor Kaspars integriteit en verhief de mogelijkheid van de groothertogelijke afkomst weer tot een serieus niveau. Pies liet vooral zien in welke omvangrijke mate de antihäuserianen – en niet alleen Lord Stanhope – documenten vervalst hebben. Vondsten van andere onderzoekers zoals Fritz Klee, die harde feiten aan het licht bracht met name wat betreft de kinderverwisseling in Karlsruhe en de daardoor 'nodig' geworden vervalsing van de kerkelijke doop- en sterfregisters van 1812 en 1833 moeten hier onbesproken blijven. Uit de latere decennia van de twintigste eeuw moet genoemd worden het werk van de antroposofen Heyer, Tradowsky en Mayer. (2)

In de jaren tachtig was de stand van zaken niet alleen in Duitsland maar ook in Nederland zo, dat – stilzwijgend – met zo veel woorden erkend werd, dat aan de integriteit van de honderdvijftig jaar tevoren opgedoken Kaspar Hauser niet meer getwijfeld werd; verder dat de claim van de hauserianen ten opzichte van zijn groothertogelijke geboorte niet bewezen was maar dat de waarschijnlijkheid ervan wel was aangetoond. (3)

Een monumentale klap op de vuurpijl was het lijvige werk van Johannes Mayer over Lord Stanhope, (4 waarin duidelijk bewezen werd dat de lord in het geheel niet de naïeve mensenvriend was waarvoor hij zich uitgaf, maar een Britse agent die voordat hij zijn plotselinge belangstelling voor Kaspar zo uitbundig getoond had, door zijn opdrachtgevers al jaren tevoren op het spoor van het verdwenen groothertogskind was gezet.

In de twintigste eeuw leek de balans dus duidelijk verlegd ten gunste van Kaspar Hauser en de hem toegeschreven aanspraken. De tegenstanders, die de pennenstrijd eigenlijk al tientallen jaren uit de weg waren gegaan, brachten een nieuw wapen in de strijd: DNA-onderzoek, danwel genenanalyse. Het kwam eind november 1996 als een complete verrassing. Het weekblad Der Spiegel had samen met het stadsbestuur van Ansbach in alle stilte een onderzoek laten doen door genetici aan de universiteit van München. Daarbij was het DNA van bloedsporen op de onderbroek die Kaspar op de dag van de moord had gedragen vergeleken met de genen van twee vrouwelijke afstammelingen van groothertogin Stephanie van Baden, volgens velen dus de moeder van het kind van Europa. (Genetische codes zijn alleen in de vrouwelijke lijn erfelijk.) Het onderzoek bracht zeven belangrijke verschillen aan het licht. Deze feitelijke bevinding liet maar één conclusie toe: Kaspar Hauser was geen telg van het Badense vorstenhuis. Der Spiegel verkondigde triomfantelijk: 'De sprookjesprins is onttoverd.'

Het was inderdaad een hele ontnuchtering. Je kon nog allerlei slagen om de arm houden. Met name de wijze waarop het kind door de feitelijke gevangenschap was heengegroeid, het hele complex van menskundige vragen dat zijn verschijning opriep, daar ligt toch de ware betekenis van zijn tragische leven? De onvolledig gebleven misdaadroman om hem heen met zijn politieke vertakkingen tot in de vorstenhuizen toe is best spannend maar toch niet essentieel voor een geesteswetenschappelijke benadering? Wie zo redeneert vergeet dat geesteswetenschappelijk gezien het lot het allerconcreetste is in een menselijke levensloop. De duistere politiek-criminele machinaties tegen Kaspar Hauser zijn karmisch (lotsmatig) gezien hoogst relevant. Zij zijn niet het belangrijkste maar maken er wel deel van uit. De resoluut voorgedragen resultaten van het onderzoek van 1996 hadden een wezenlijk aspect van de na honderdvijftig jaar studie en strijd opdoemende identiteit van Kaspar Hauser weggeblazen, zo leek het. Dooddoeners als 'zo'n genentest is ook niet alleen zaligmakend' of 'wat kan zo'n DNA-onderzoek je nou schelen? Over een paar jaar is hebben ze een andere hobby!' sloegen de plank mis. Tegenover zulke privé-twijfels over de waarde van het onderzoek stonden de aan het licht gebrachte feiten en de daarop steunende conclusie massief overeind.

'Stonden?' Ja, want ze staan niet meer overeind. Wat is er namelijk gebeurd? Mensen die het resultaat van het Münchense onderzoek niet vertrouwden – onder anderen Johannes Mayer – hebben nu in 2002 een contra-expertise laten houden in Münster in Westfalen (verwarrend: Münster contra München!). De leider van dit onderzoek, professor Bernd Brinkmann van het instituut voor forensische medische wetenschap aan de universiteit van Münster, pakte de zaak meteen aan bij de zwakke plek van het onderzoek van 1996: de genetische identiteit van Kasper Hauser was uitsluitend vastgesteld op grond van de twijfelachtige bloedsporen op zijn ondergoed. Brinkmann wilde eerst zekerheid hebben over de genetische code van Kaspar Hauser. Voor zijn proeven gebruikte hij verschillende resten met DNA bevattende substantie: een andere bloedvlek op Kaspars onderkleding, drie bewaard gebleven haarlokken en lichaamscellen van de zweetband van zijn hoge hoed – in totaal werden zeven proeven gedaan. Eerste uitkomst: de onderzochte items toonden allen dezelfde genetische code en behoorden dus toe aan een en dezelfde persoon, vanzelfsprekend Kaspar Hauser. Tweede uitkomst: dit DNA was niet hetzelfde als dat van

de in 1996 onderzochte bloedrest, deze was dus niet van Kaspar afkomstig. Dat leek raadselachtig maar was wel verklaarbaar. Johannes Mayer had er al eerder op gewezen dat het museum in Ansbach de door de steekwond gehavende en bebloede kledingstukken van de vermoorde had bewaard en regelmatig ten toon had gesteld. De bloedsporen verdroogden en dreigden te verdwijnen en waren vermoedelijk van tijd tot tijd met wie weet wat welk ander bloed bijgewerkt.

De volgende stap was weer het onderzoek van het DNA van een levende vrouwelijke nakomeling van Stephanie, iemand die er geen bezwaar tegen had haar haar en haar bloed te laten onderzoeken en in het openbaar met naam en toenaam genoemd te worden. Met de aan haar DNA afgelezen genenstructuur werd de nieuw vastgestelde genenstructuur van Kaspar vergeleken. Resultaat: op één punt na waren de beide genenstructuren hetzelfde. (Dus één in plaats van zeven belangrijke afwijkingen.) Wat wil deze uitkomst zeggen? In de eerste plaats dat, vooral na zo'n lange tijd, kleine afwijkingen als deze heel goed kunnen optreden. In de tweede plaats dat de gegevens geen volledig bewijs opleveren maar – in de derde plaats – wel de mogelijkheid of zelfs de waarschijnlijkheid heropenen, dat Kaspar de zoon was van groothertogin Stephanie en groothertog Karl van Baden. Met andere woorden: wij staan weer op hetzelfde punt als in het midden van de jaren tachtig. Een televisie-uitzending in augustus bracht de bal weer aan het rollen. De pers reageerde positief. Zondag 15 december werd op het tweede Duitse net de uitzending herhaald. (5 Het laatste woord in de zaak Kaspar Hauser is nog lang niet gesproken, maar de doorbraak is er.

Aantekeningen (ga terug met de terugknop van uw browser)

1. Zie Johannes Mayer en Peter Tradowsky, *Kaspar Hauser. Das Kind von Europa*, Stuttgart 1984. Verder Hans Peter van Manen, *Kaspar Hauser – zijn plaats in de geschiedenis*, Zeist 1985.
2. Karl Heyer, *Kaspar Hauser und das Schicksal Mitteleuropas im 19. Jahrhundert*, Stuttgart 1983. Peter Tradowsky, *Kaspar Hauser oder das Ringen um den Geist*, Dornach 1980. Zie ook de in voetnoot 1 genoemde werken.
3. Meer hierover in het voorlaatste hoofdstuk van het laatst geciteerde werk.
4. Johannes Mayer, *Philip Henry Lord Stanhope. Der Gegenspieler Kaspar Hausers*, Stuttgart 1988.
5. Bij de voorlopige weergave van de bevindingen van het Münsterse onderzoek volgen wij het bericht van Irene Jung, 'Blut, Schweiss und Locken' in het Wochenend-Journal van het Hamburger Abendblatt van 31-8-2002.

Artikel uit: **Motief, maandblad voor antroposofie** - nr. 63, mei 2003

© Antroposofische Vereniging in Nederland

www.antroposofie.nl